

ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ЯК ОСНОВА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

© Ємець Ю., 2013

Визначено сутність понять “конкурентоспроможність” та “ефективність функціонування підприємства”, встановлено зв'язок та основні відмінності між ними. Ідентифіковано фактори впливу на конкурентоспроможність підприємств, класифіковано їх. Досліджено ефективність діяльності сільськогосподарських підприємств Чернігівської області за допомогою аналізу рентабельності виробництва молока та встановлено її вплив на конкурентоспроможність таких підприємств.

Ключові слова: економічна ефективність, конкурентоспроможність, сільськогосподарські підприємства.

Y.G. Yemets

V.V. Dokuchaev Kharkiv National Agrarian University

ECONOMIC EFFICIENCY AS A BASIS FOR ENTERPRISE COMPETITIVENESS

© Yemets Y.G., 2013

The article defines the essentiality of the concepts of “competitiveness” and “efficiency of the company”, established the connection and the main differences between them. Identified the impacts on the competitiveness of enterprises, classified. Investigated the efficiency of farms in Chernihiv region by analyzing the profitability of milk production and installed its impact on the competitiveness of such enterprises.

Key words: efficiency of the company, competitiveness, the efficiency of farms in Chernihiv region.

Постановка проблеми. У сучасних умовах успіх функціонування підприємства на ринку визначається рівнем його конкурентоспроможності. Тому особливого значення набуває проблема підтримки на належному рівні конкурентоспроможності підприємств провідних галузей національної економіки. Вирішення цієї проблеми є одним з найскладніших завдань, що вимагає цілеспрямованої, узгодженої, чіткої роботи всіх підсистем підприємства. Резерви підвищення конкурентоспроможності, а також її джерела знаходяться, насамперед, у внутрішньому середовищі підприємства. Результативне управління факторами внутрішнього середовища підприємства, а також повна реалізація умов зовнішнього середовища дають змогу ефективно впливати на рівень його конкурентоспроможності.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. Питання конкурентоспроможності підприємства та ефективності функціонування підприємства досліджено у великій кількості робіт таких вітчизняних та зарубіжних вчених, як: Л. В. Балабанової, В. І. Виборнова, Г.А. Азоєва, В. Мейера Маршала, Ю. Б. Іванова, А.П. Прокопчук, І.Д. Падеріна, Л. І. Піддубної, В. А. Подсолонко, В. Г. Шинкаренка, І. П. Отенко та ін. [3–7].

Проте, незважаючи на велику кількість публікацій, питання взаємозв'язку конкурентоспроможності підприємства та ефективності його функціонування, їх сукупних характеристик, взаємодії між собою, не було достатньо вивчено як з теоретичних, так і з практичних позицій.

Метою статті є теоретичне обґрунтування взаємозв'язку ефективності функціонування підприємства та його конкурентоспроможності, виявлення основних факторів її формування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Категорії “ефективність функціонування підприємства” та “конкурентоспроможність підприємства” є взаємопов'язаними. З одного боку, ефективність функціонування підприємства залежить від того, наскільки правильно воно може виявити потреби споживачів, своєчасно задовольнити їх порівняно з основними конкурентами. У цьому разі конкуренція підсилює ефективність, призводить до кращого використання ресурсів, надання товарам більшої споживчої вартості. З іншого боку, одним з критеріїв оцінки конкурентоспроможності підприємства є економічна ефективність його господарської діяльності.

З метою розкриття взаємозв'язку цих понять необхідно визначити їх сутність та основні характеристики.

Терміни “ефективність функціонування підприємства” та “конкурентоспроможність підприємства” часто використовуються як поняття синоніми, розглядаються як однопорядкові. Єдиний термінологічний підхід до визначення сутності конкурентоспроможності підприємства відсутній. Категорію “конкурентоспроможність” розглядають з різних позицій та об'єкта, до якого застосовують цей термін (товар, підприємство, національна економіка). Відповідно до цього існують різні визначення поняття “конкурентоспроможності”.

Аналіз економічної категорії “ефективність функціонування підприємства” [1] дає змогу зробити висновок, що більшість авторів, які формулюють цю категорію, розуміють її як відношення ефекту (результату) до витрат або ресурсів, що були витрачені на його отримання. Залежно від підходу це поняття визначає результативність об'єктів (систем) різного рівня – суспільства, підприємства, системи управління.

Отже, ефективність функціонування підприємства визначаємо як комплексну характеристику, яка відображає ступінь використання ресурсних витрат, спроможність досягати поставлених цілей та здатність до стійкої життєдіяльності у конкурентному ринковому середовищі.

Конкурентоспроможність підприємства визначається різними чинниками, які можуть виявлятися в конкурентних перевагах. Особливого значення надається проблемі їхнього створення та реалізації. В розробленій М. Портером теорії конкурентних переваг організації зазначено, що конкурентні переваги формуються завдяки ефективності використання всіх видів ресурсів підприємства, а не лише через їхню наявність [2].

Дослідження проблем пошуку, створення і реалізація конкурентних переваг, а також конкурентоспроможності підприємств належать Г.А. Азоеву, який розуміє конкурентоспроможність як результат, що фіксує наявність конкурентних переваг, без яких вона неможлива, але зауважують, що наявність окремих конкурентних переваг не означає автоматичну перевагу [3].

Отже, найчастіше поняття “конкурентоспроможність” визначається як здатність до ефективного використання внутрішнього потенціалу підприємства, а внутрішній потенціал – як основа утримання існуючих й розробки нових конкурентних переваг з метою успішного ведення конкурентної боротьби на ринку; як самостійна системна категорія, яка відображає ступінь реалізації цілей підприємства у його взаємодії з оточенням.

Конкурентоспроможність – це складна економічна категорія, яку можна розглядати на декількох рівнях. Таким чином підвищення ефективності функціонування підприємства багато в чому залежить від рівня конкурентоспроможності продукції, підприємства та країни загалом.

Так, поняття “конкурентоспроможність” і “ефективність” не можна вважати однопорядковими. Ефективність функціонування підприємства є підґрунтям, основою для забезпечення конкурентоспроможності підприємства. Конкурентоспроможність підприємства, на відміну від

ефективності функціонування підприємства, є категорією, яка з позиції системного підходу, є елементом більш складної й відкритої економічної системи.

Отже, ефективність та конкурентоспроможність мають єдине онтологічне підґрунтя – результативність економічної діяльності, що відображається як в абсолютному (економічність, технологічність, ресурсоємність, потужність), так і у відносному (конкурентна позиція, конкурентний статус) вимірі [4]. Проаналізуємо ефективність виробництва молока сільськогосподарськими підприємствами Чернігівської області за даними, наведеними в таблиці.

Економічна ефективність виробництва молока в Чернігівській області

Роки	Середньорічний надій на 1 корову, кг	Валове виробництво молока, тис. т	Середня реалізаційна ціна, грн/ц	Собівартість 1 ц молока, грн	Прибуток (збиток) всього, тис. грн	Рівень рентабельності (збитковості), %
2002	1906	194,60	47,6	56,67	-90770	-16,0
2003	1830	161,50	66,34	57,73	10459,6	14,9
2004	2270	163,50	79,6	74,67	10586,8	6,6
2005	2819	182,40	95,04	80,99	19145,1	17,4
2006	3002	180,90	90,60	90,61	–	0,0
2007	3041	163,57	138,58	118,17	25257,2	17,3
2008	3074	164,82	62,14	59,63	8700	4,2
2009	3562	185,29	169,17	143,49	32722,2	17,9
2010	3791	193,81	223,15	186,12	54712,6	19,9
2011	3823	196,04	258,73	217,60	91200	18,9
2011 р. у % до 2010 р.	100,8	101,2	115,9	116,9	166,7	-1
2002 р.	зб. в 2 рази	100,7	зб. в 5 разів	зб. в 3 рази	–	2,9

Аналізуючи наведені в таблиці дані, можемо зазначити, що сільськогосподарські підприємства Чернігівської області поступово відроджують молочне скотарство, оскільки середньорічний надій на 1 корову в 2011 р. збільшився у 2 рази, порівняно з 2002 р. Незважаючи на значне збільшення собівартості (в 3 рази), прибуток за аналізований період, отриманий підприємствами в Чернігівській області, значно зріс (на 430 тис. грн). Рівень рентабельності в 2011 р. порівняно з 2002 р. збільшився на 2,9 %, що також свідчить про поступове збільшення економічної ефективності виробництва молока.

Однак, якщо ефективність відображає стан внутрішнього руху підприємства відносно його мети, або співвідношення “витрати – результати”, то конкурентоспроможність – траєкторію руху відносно інших суб’єктів [5].

Провівши кореляційний аналіз залежності кількості прибуткових підприємств та рівня рентабельності діяльності підприємств, що займаються виробництвом молока, ми отримали показник кореляції, який дорівнює 0,84192, що свідчить про сильну залежність цих двох факторів.

Підприємство може успішно існувати і розвиватися, якщо воно володіє певними конкурентними перевагами, які створюють передумови для ефективності функціонування підприємства. Існуючі конкурентні переваги підприємства фактично є реалізованими можливостями підприємства [6]. Можливості підприємства визначаються його потенціалом, який під дією законів функціонування ринку та впливом факторів внутрішнього та зовнішнього середовища реалізується в конкурентних перевагах підприємства. Конкурентний потенціал

підприємства складається з багатьох параметрів, що характеризують його спроможність ефективно функціонувати на ринку. Передумовами формування та розвитку конкурентних переваг підприємства є зовнішні та внутрішні фактори середовища підприємства. На конкурентоспроможність підприємства та ефективність його функціонування впливає велика кількість факторів. Однак не існує єдиної думки з приводу виділення факторів, які мають на них вплив.

Сьогодні широко застосовують методичний підхід ефективної конкуренції, запропонований М. Портером, який стверджував, що на конкурентоспроможність підприємства (галузі, регіону, країни) впливають чотири групи факторів [2]:

- параметри попиту, що визначають можливості реалізації продукції, а також межі можливих змін цін на неї;

- наявність конкурентного середовища, яка стимулює постійний пошук нового, підвищення якості та ефективності виробництва;

- параметри чинників, використовуваних у процесі виробництва, – технологія, устаткування, робоча сила;

- наявність споріднених і підтримуючих галузей, що дає змогу підвищити якість продукції.

Як бачимо з цього переліку факторів, лише чинники третьої групи характеризують внутрішній потенціал підприємства, інші належать до зовнішніх і характеризують умови функціонування.

Усю сукупність факторів впливу на конкурентоспроможність, залежно від місця походження, Л. І. Піддубна [4] поділяє на внутрішні (ендогенні) та екзогенні (зовнішні). До останніх належать: міжнародні (загальноекономічні, науково-технологічні, військово-політичні, інституціональні) та національні (економічні, політичні, природнокліматичні, культурно-історичні, соціальні). Ендогенні фактори мають залежно від виду ресурсів: технічні, технологічні, інтелектуальні, організаційні, фінансові, товарні, просторові. Також до ендогенних факторів залежно від виду діяльності належать: операційна, інвестиційна, інноваційна, фінансова, маркетингова.

Аналіз літературних джерел з виділення факторів, які впливають на ефективне функціонування підприємства, дає змогу визначити, що існують декілька класифікацій таких факторів, але найживанішою є класифікація факторів за джерелами їх виникнення, тобто поділ на внутрішні та зовнішні.

На нашу думку, до зовнішніх факторів впливу на ефективність належать такі: фактори середовища безпосереднього впливу (економічні, політичні, технологічні, соціокультурні, міжнародні, екологічні) та посереднього впливу (споживачі, постачальники, конкуренти, посередники, партнери, кредитори, акціонери, профспілки, закони та державні органи). Щодо складу внутрішніх факторів, які характеризують внутрішній потенціал підприємства, то до них можна зарахувати такі: технологія виробництва, собівартість, фінанси, маркетинг, персонал, інновації, управління [7].

Отже, аналіз факторів впливу на конкурентоспроможність підприємства та ефективність функціонування підприємства дає змогу визначити, що такі фактори дуже подібні між собою. Є винятком врахування та класифікація внутрішніх факторів впливу на конкурентоспроможність за видом ресурсів та дещо вищий структурний рівень факторів конкурентоспроможності (міжнародні фактори).

Так, на основі проведеного аналізу факторів, які впливають на ефективність функціонування підприємства та його конкурентоспроможність, можна сформулювати такі основні складові конкурентоспроможності підприємства, як рівень розвитку системи управління підприємством (управління конкурентоспроможністю); стан ресурсного потенціалу підприємства; ступінь або міра досягнення цілей (результатів) підприємства.

Висновки. Проведене дослідження категорії “конкурентоспроможність підприємства” та “ефективність функціонування підприємства” дає можливість зробити висновок, що ефективність функціонування підприємства є основою конкурентоспроможності. Економічна ефективність – це

характеристика можливостей підприємства, його здатності діяти з визначеним рівнем результативності. Тобто якщо ефективність функціонування підприємства вища, ніж у конкурентів, то це зазвичай свідчить про його здатність краще виконувати подібні види діяльності. Ефективність забезпечує отримання прибутку під час реалізації продукції, а ринкове позиціонування надає можливість цього процесу.

Ефективність функціонування підприємства загалом та окремих його функціональних сфер є неодмінною умовою конкурентоспроможності. Ресурсний потенціал підприємства та рівень розвитку системи управління також являються необхідними її елементами. Стійка конкурентоспроможність підприємства може бути досягнута лише за умови її базування на всіх цих джерелах конкурентоспроможності, які поєднуючись та взаємодіючи між собою, підсилюють один одного.

Основними напрямками формування конкурентоспроможного виробництва молока повинні стати: розвиток та впровадження інноваційних технологій виробництва, посилення інвестування з боку держави та приватних інвесторів; розвиток горизонтальної та вертикальної інтеграції, створення систем аналізу та прогнозування потреб споживачів, цін конкурентів, нових ринків, каналів реалізації.

Як було визначено у статті, конкурентоспроможність підприємства зумовлюється не тільки рівнем реалізації внутрішніх факторів, а й вмінням керівництва враховувати фактори макросередовища, що є напрямом подальших наукових досліджень.

1. Пономаренко В.С., Горбатов В.М., Гизатуллин Х. Н. Конкурентоспроможність: проблеми науки та практики: монографія. – Х.: ВД “ІНЖЕК”, 2007. – 264 с. 2. Портер М. Стратегія конкуренції : Методика аналізу галузей і діяльності конкурентів [Текст]. / М. Портер; пер. з англ. А. Олійник та Р. Сільський. – К. : Основи, 1997. – 390 с. 3. Азоев Г. А. Конкурентные преимущества фирмы [Текст] / Г. А. Азоев. – М. : ОАО “Тип. Новости”, 2000. — 256 с. 4. Піддубна Л.І. Конкурентоспроможність економічних систем: теорія, механізм регулювання та управління: монографія. – Х.: ВД “ІНЖЕК”, 2007. – 368 с. 5. Прокопчук А. П. Теоретико-методологічні аспекти визначення ефективності діяльності підприємства торгівлі в сучасній науковій думці / А. П. Прокопчук // Вісник Львівської комерційної академії : серія економічна. – 2005. – № 19. – С. 245–250. 6. Отенко І. П., Полтавська Є. О. Управління конкурентними перевагами підприємства. – Х.: ХНЕУ, 2005. – 212 с. 7. Балабанова Л.В. Маркетингове управління конкурентоспроможністю підприємств: стратегічний підхід: монографія / Л.В. Балабанова, В.В. Холод. – Донецьк: Дон ДУЕТ, 2006. – 294 с.